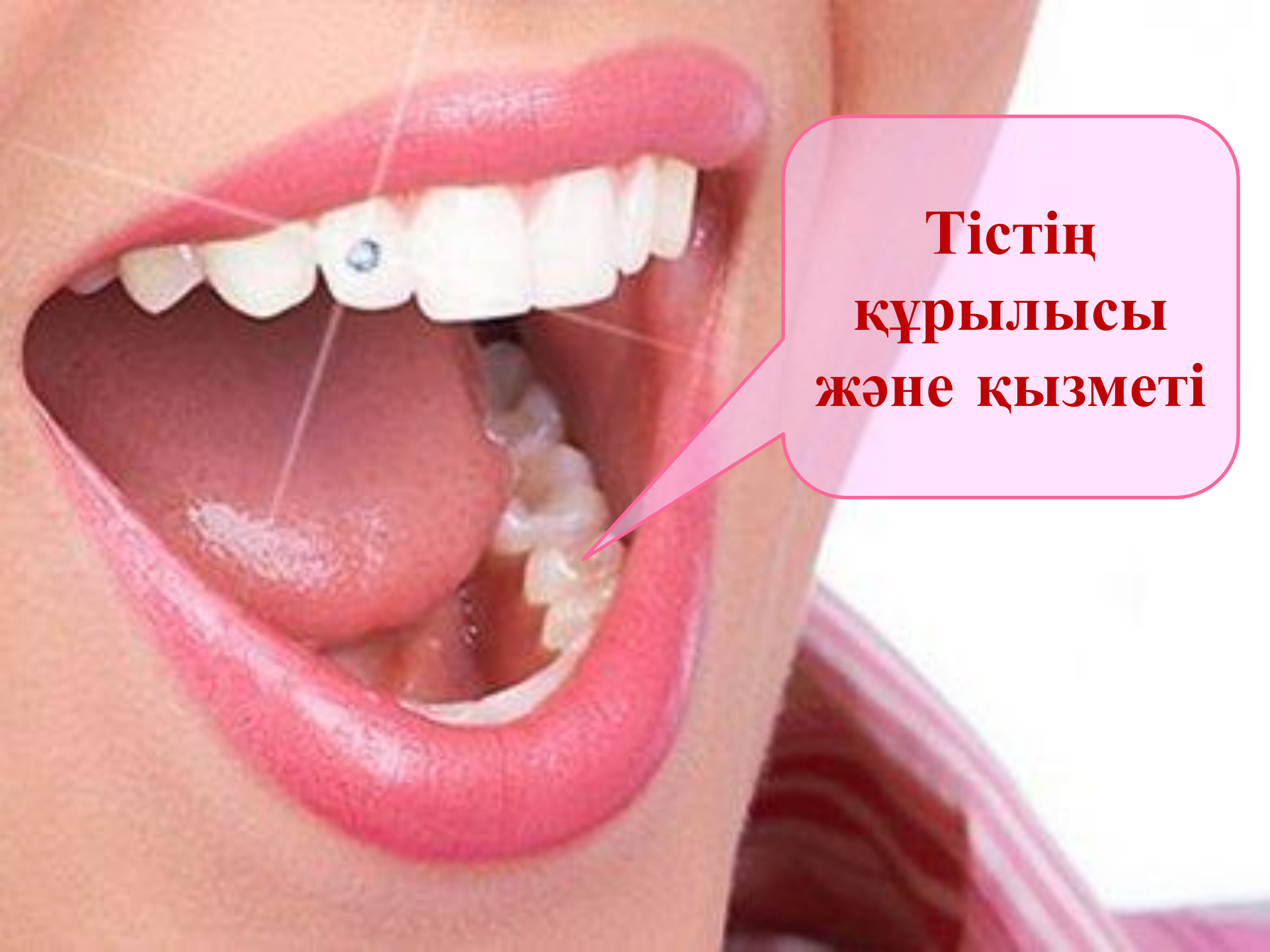

Алмаз дегеніміз не?

Алмаздан қатты зат бар ма?

Алмаз ([гр.](#) *adamas* — бұзылмас, жеңілмес; [араб.](#): ألماس — 'almās) — жай зат, [көміртектің](#) аллотропиялық түрі, белгілі заттардың ішіндегі ең қаттысы.

**Тістің
құрылысы
және қызметі**

Әдемі күлкі мен түзу тіс-миллиондаған
адамның арманы.

Адамның сұлулығын көрсететін бірден-бір нәрсе ол –
әдемі, түзу тіспен күлу

Тістер – негізінен алғашқы астың қорытылуы үшін оны кесу, үзу, ұнтақтау және шайнау арқылы бөлшектейді. Сондай-ақ, сөйлеу үшін қолданылады.

тістер

Сүт тіс

Тұрақты
тіс

Сүт тістер

7-9

МЕСЯЦЕВ

10-12

МЕСЯЦЕВ

12-16

МЕСЯЦЕВ

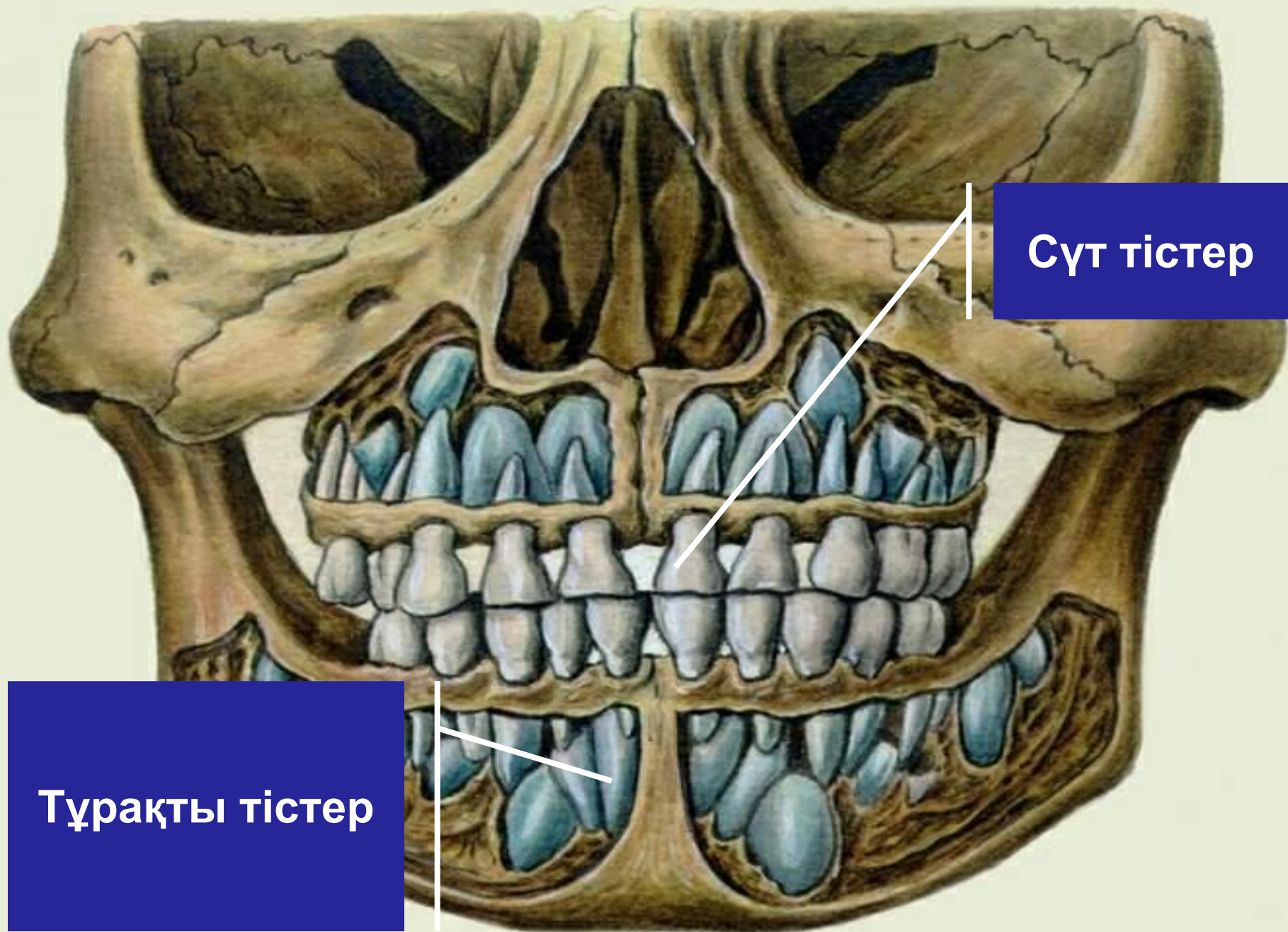
16-20

МЕСЯЦЕВ

24-30

МЕСЯЦЕВ

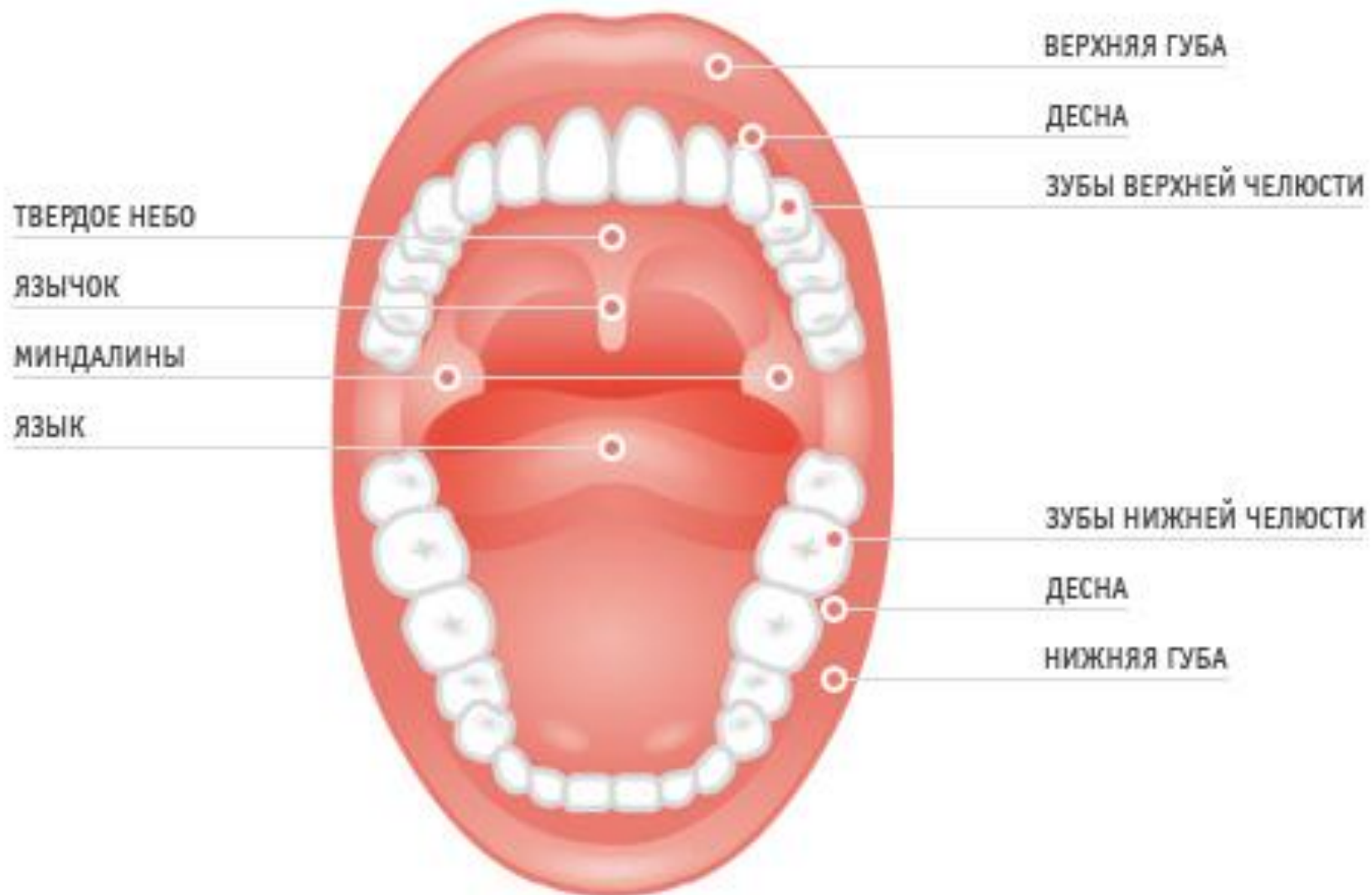

Сүт тістер

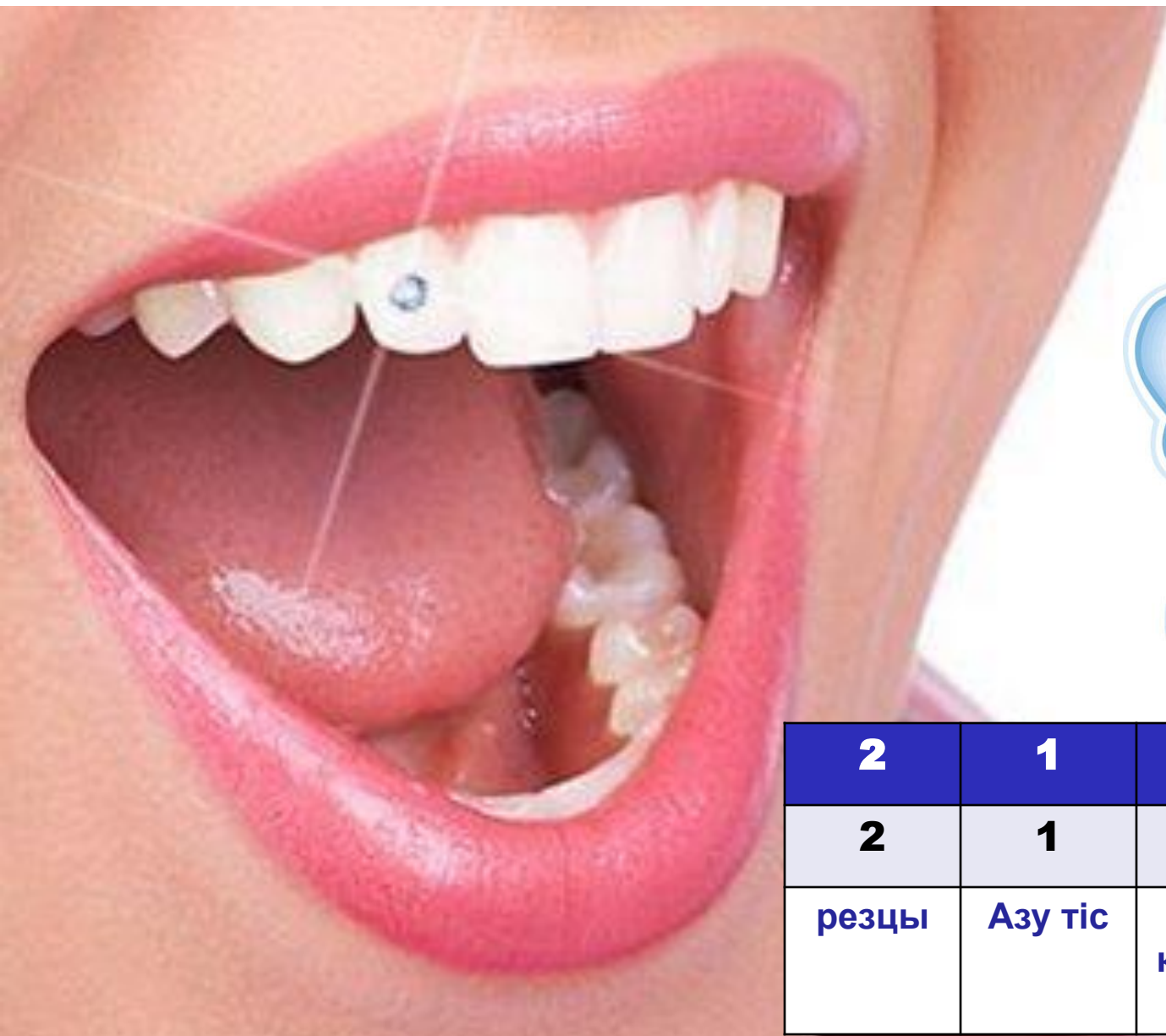
Тұрақты тістер

Жануарлар	Күрек тіс	Сойдақ	Кіші азу	Үлкен азу
жыртқыш	-	+	+	+
шөпқоректі	-	-	+	+
кеміргіш	+	-	+	+

Ересек адамның ауыз қуысы

Тістің формуласы

2	1	2	3
2	1	2	3
резцы	Азу тіс	малые коренные	большие коренные

Күрек тіс

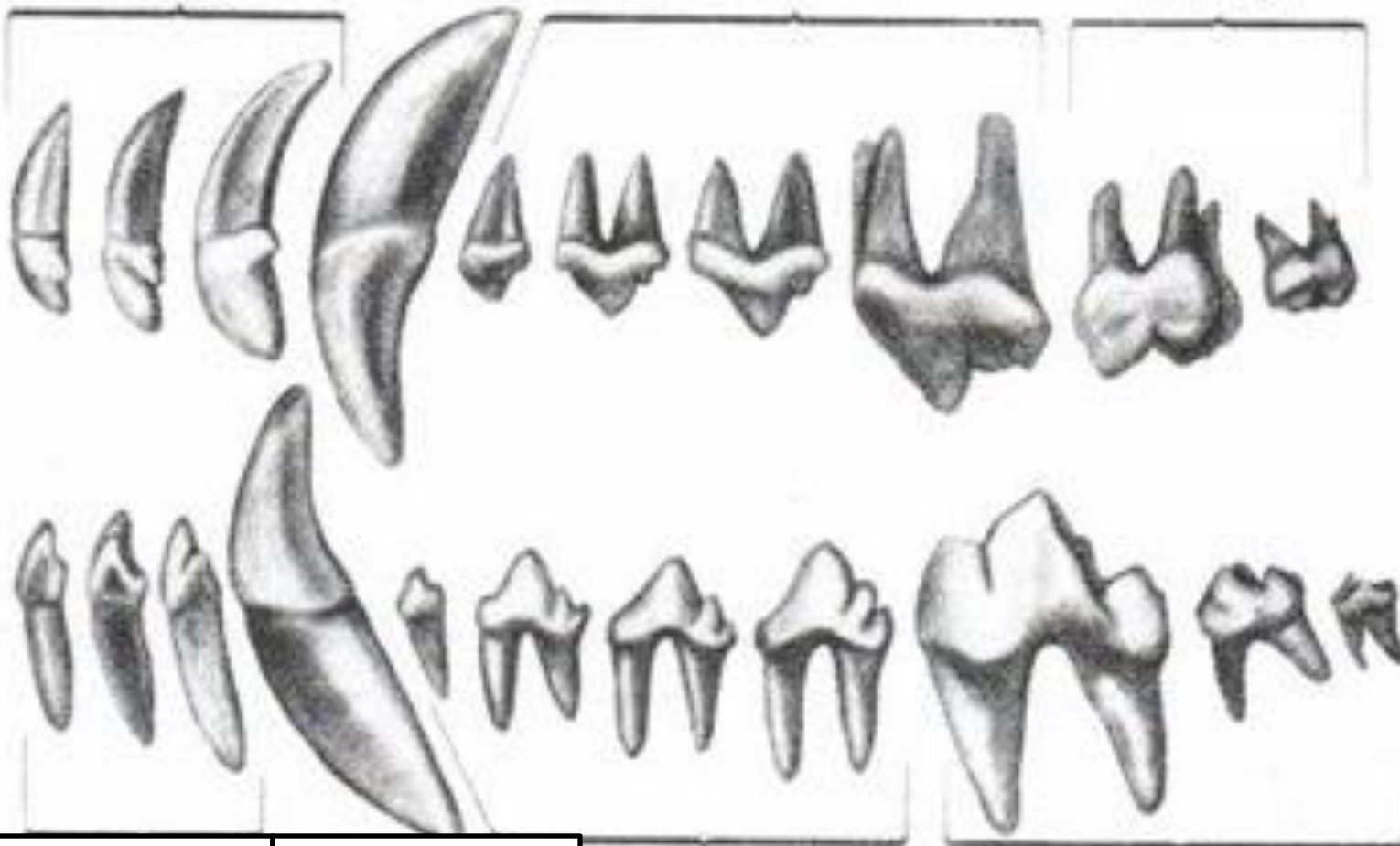
Сойдақ тіс

Кіші азу

Үлкен азу

ПРЕМОЛЯРЫ

МОЛЯРЫ

Күрек тіс

Сойдақ тіс

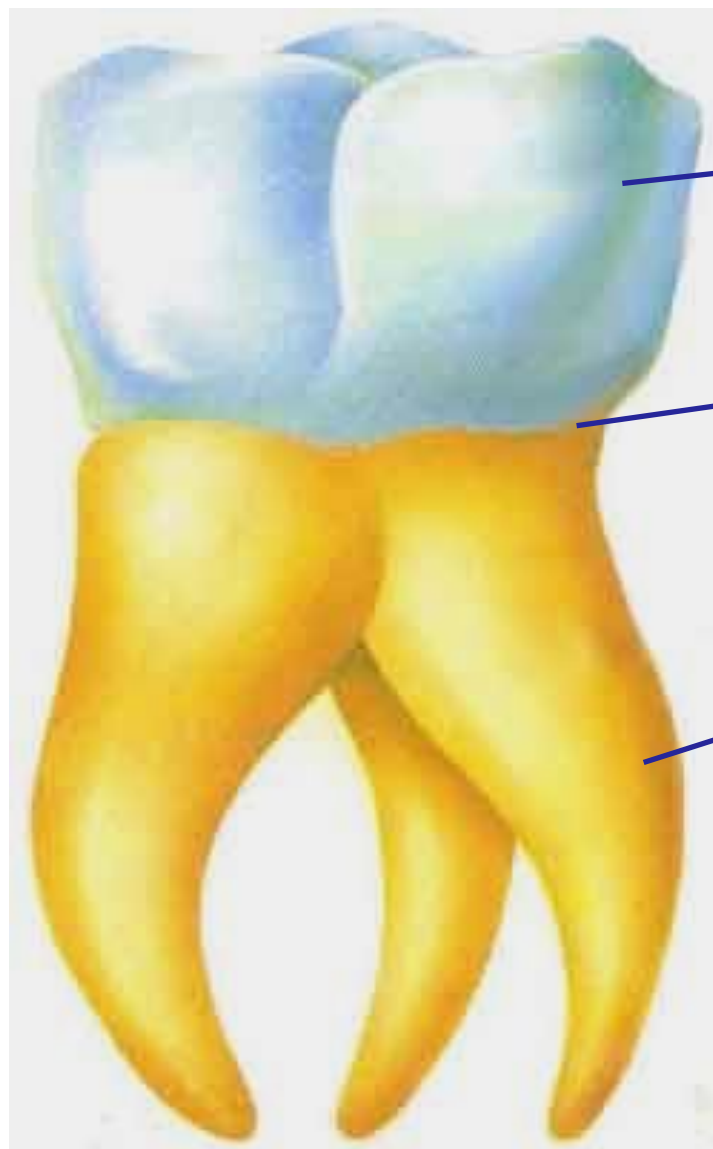
ПРЕМОЛЯРЫ

МОЛЯРЫ

Кіші азу

Үлкен азу

Тістің сыртқы құрылысы

Сауыты

Мойны

Түбірі

Тістің ауыз қуысынан шығып тұрған бөлігі **тіссауыт** деп аталады. Оның сырты жылтыр кіреукемен (**эмаль**) қапталған. Тіс кіреукесі - адам денесіндегі ең қатты ұлпа. Оның бір шаршы миллиметр ауданы 400 килограмдай салмаққа төтеп береді. Кіреукенің бұл қасиеті, оның құрамындағы бейағзалық заттарға тікелей байланысты. Тіс кіреукесінің 95%-ы кальций фосфатының қосылысынан тұрады. Бұдан басқа оның құрамында фтор, мыс, мырыш, темір және т.б. заттар кездеседі. Тіс кіреукесінің қалыңдығы да түрліше болады. Тіссауыттың үстіңгі бұдырларындағы кіреуке едәуір қалың. Балалар тістері кіреукесінің құрамында минералдық заттар аз болғандықтан, ол жұқа болады.

Тіс мойны арқылы жақ сүйектеріндегі тіс ұяшықтарына **цемент** заты арқылы бекиді.

Тіс түбірі жақсүйектердегі арнайы ұяшықтарда орналасқан. Күрек және сойдақ тістердің түбірі бір-бірден болса, азу тістердің түбірі екеу (кіші азу тістерде) немесе үшеу (соңғы үлкен азу тістерде). Тіс түбірінің ұшында кішкене тесік болады. Осы тесік арқылы тістің ішіне қантамырлары мен жүйкелер енеді. Тістің ішкі қуысы кеуекті дәнекер ұлпасымен толтырылған.

Тіс түбірі

Күрек тіс (резцы), сойдақ
тіс

Бір түбірі болады

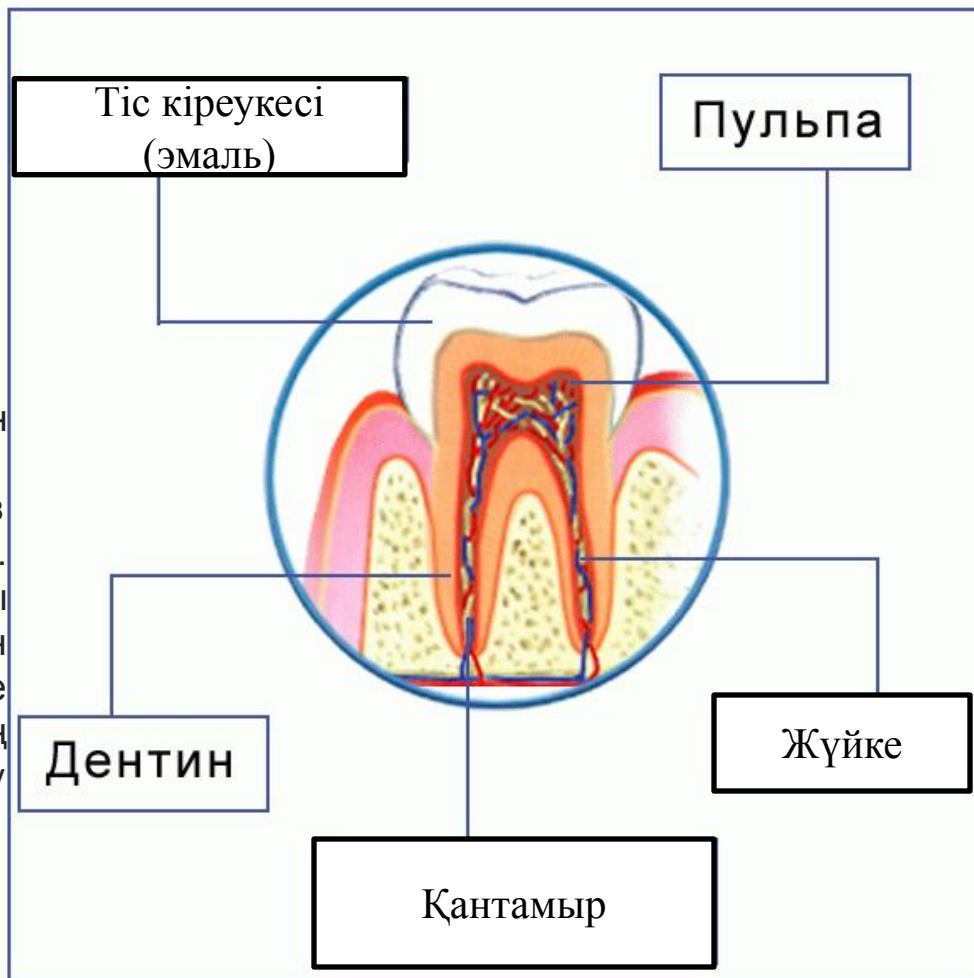
Үлкен азу тістерде 2-3
түбір

Кесілген тіс құрылысы

Тіс кіреукесі - адам денесіндегі ең қатты ұлпа.

Тістің негізгі бөлігін дентин (лат «dens» - тіс) заты құрайды. Дентин өте тығыз сүйек ұлпасынан түзілген. Оның құрамының 70%-ы фосфаттардан, кальцийден тұрады. Микробтардың әсерінен тістің дентин затының бұзылуынан болатын ауру тісжегі (кариес) деп аталады.

Тіске келетін қантамырлар оны қоректік заттармен қамтамасыз етеді. Тіс ауырғанда немесе тісті жұлғанда ауыратыны жүйкелердің сезімталдығына байланысты

Тіс пульпасы борпылдақ дәнекер ұлпасынан құралған көптеген қантамыр мен жүйке тамырлары бар бөлік.

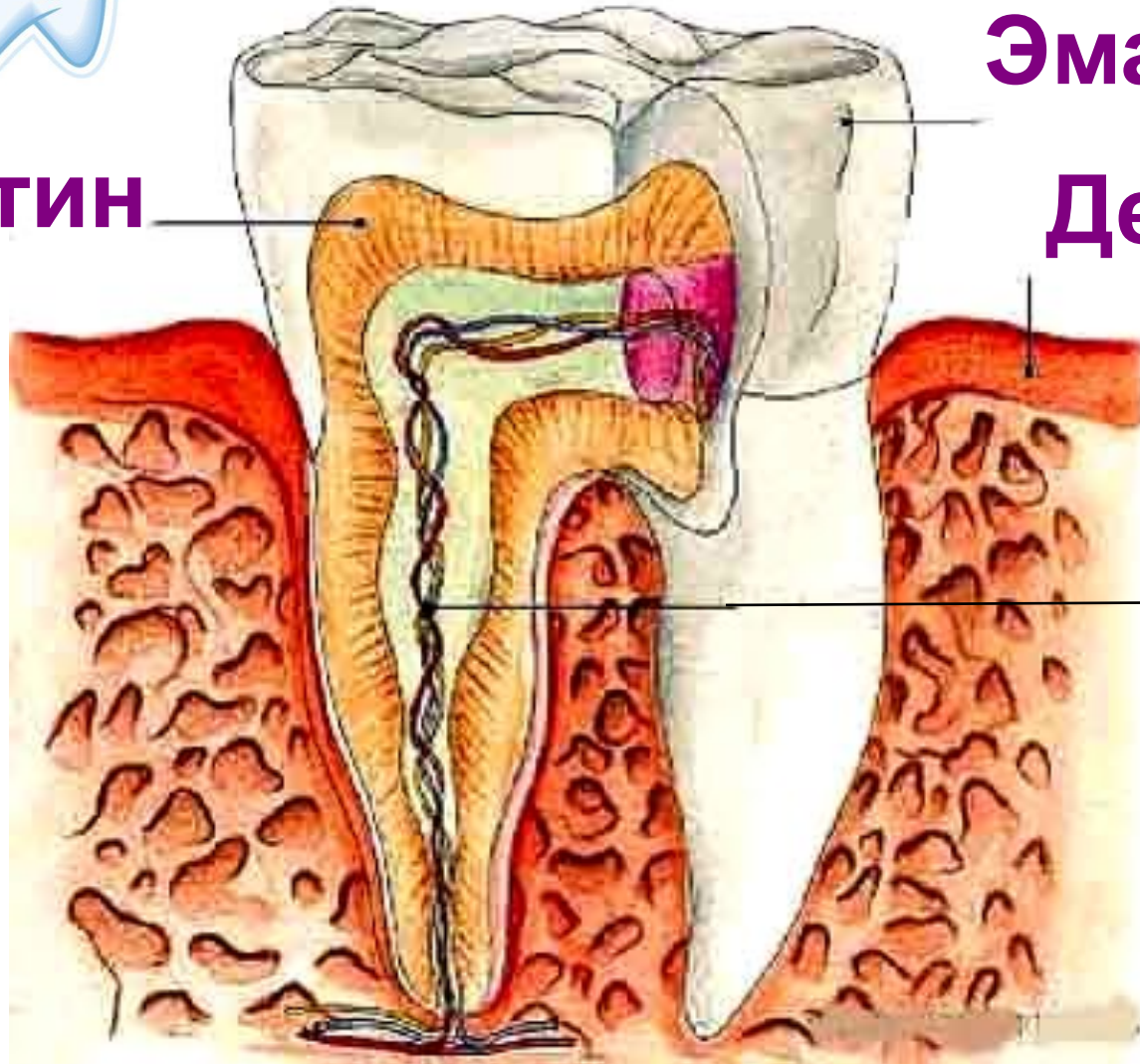
Артымнан қайтала!

Дентин

Эмаль

Десна

Пульпа

Өзімізді тексерйік!

эмаль

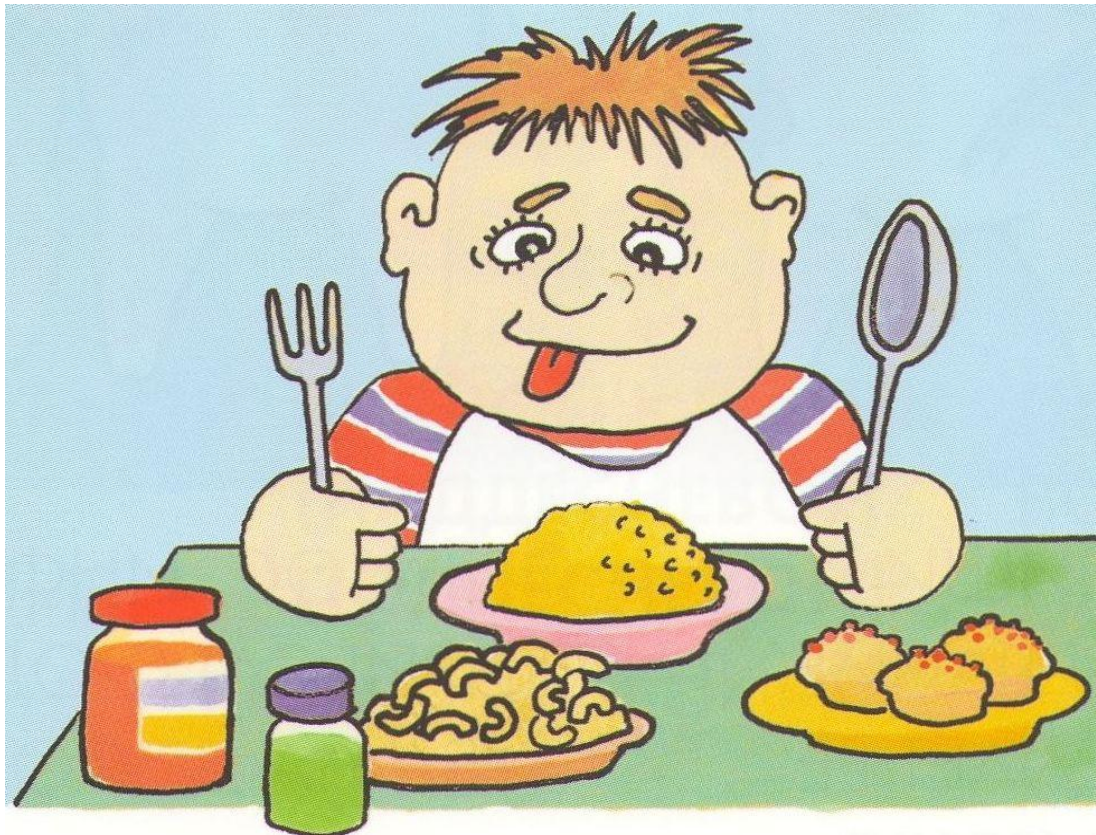
дентин

десна

пульпа

Тіс қызметі:

Күрек тіс - кесу. (маңдай тістер немесе қасқа тістер), саны 8
Сойдақ тіс тіс – үзеді, саны-4. Күрек жіне сойдақ тіс арқылы тағамды жұлып алып жейді.
Үлкен (12) және кіші азу тіс (8)– ұсақтап шайнайды.

Карлес / Тісжегі

- тістің қатты тіндерінің бұзылуынан тісте қуыстың пайда болуы; өте көп тараған ауру.

Әсер ететін факторлар

Қалдық
тамақтар

Кариес тұрақты тістерді де, сүт тістерді де зақымдайды. Тіс кариесінің пайда болуына негізінен стрептококк бактериясы әсер етеді. Бактериялардың әр түрлі тәтті тағамдарды көп жегеннен қышқыл бөліп шығаруынан тістің қатты тіндері жұмсарып, бұзыла бастайды.

Әсер ететін факторлар

Фтор ионының
жетіспеуі

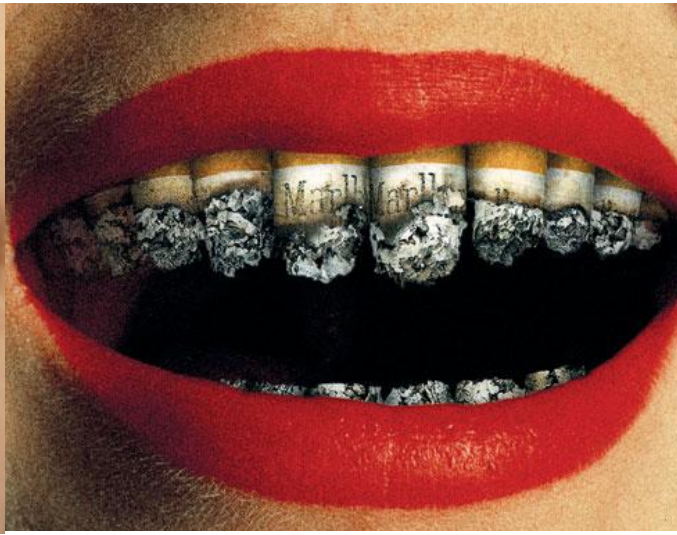
дұрыс тамақтанбау (тамақта көмірсудың көп болып, нәруыз, витамин, кальций және фосфор тұздарының жетіспеуі), тісті дұрыс күтпеу өз әсерін тигізеді. Ауру тістің сыртында кішкене ақ дақтың пайда болуынан басталады.

Темекі

Темекі тарту тістің ерте түсіп қалуына себепші. Тістің сарғаюы, ауыздан жағымсыз иістің пайда болуы

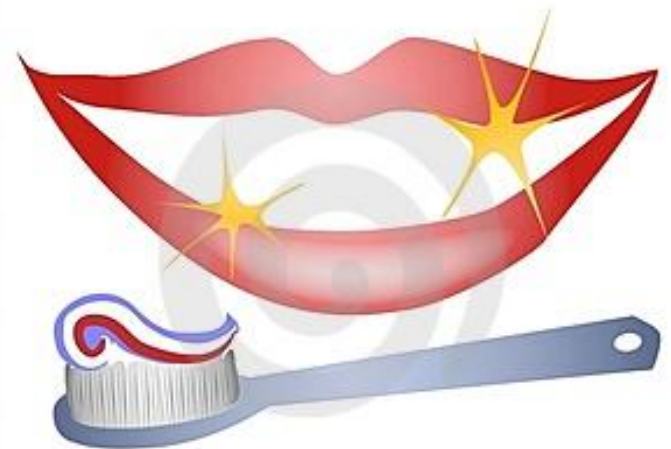
Кариестің дамуы кезеңдері

1. Тіс эмалінің түсінің бозғылттануы.
2. Пульпит – пульпаның зақымдануы салдарынан микроорганизмдердің тіс ұлпасын қабындыруы
3. Периодонтит – тіс айналасындағы тіндердің зақымдануы

Аурудың алдын алу шаралары

- дұрыс тамақтану, ауыз гигиенасын мұқият сақтау,
- жылына 2 рет стоматологқа қаралып тұру.

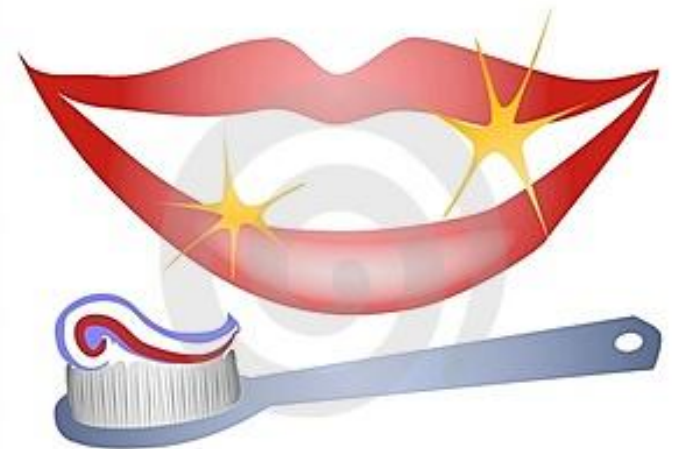

Аурудың алдын алу шаралары

- тістің гигиенасын қатаң ұстау:

✓Тіс щеткасын ауыстыру (әрбір 2 ай сайын)

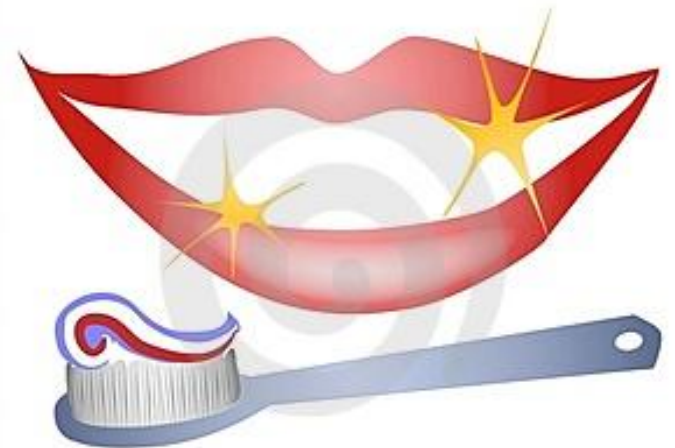
✓Тіс пастасын

Профилактика заболеваний

■ освежение и дезодорация:

- ✓ зубной эликсир
- ✓ дезодорант для полости рта
- ✓ жевательная резинка

Улыбайтесь на здоровье!

Сау тістер

Негізгі

• Тістегі сары дақтың пайда болуына не әсер етеді?

- A – ауыздағы жаман иіс
- B – бактерия мен тамақ қалдықтары
- C – су ішу
- D – тіс щеткасын пайдалану

• Сары дақтың қалай алдын алуға болады?

- A – тісті тазалау
- B – жиі тамақ жеу
- C – жеміс шырынын ішу
- D – сүт ішу

• Неліктен газдалған сусындар тіске зиян?

- A – құрамындағы газ үшін
- B – құрамындағы су үшін
- C – қышқылды болғандықтан
- D – ашық түске боялғандықтан

• Қай зат тіске зиян келтірмейді?

- A – сүт
- B – лимонад
- C – кофе
- D – апельсин шырыны

Тереңдетілген

• Сары дақтардағы бактериялар тістің бірінші қай бөлігін зақымдайды?

- A – тіс қаптамасын
- B – тіс эмалін
- C – тістің түбін
- D – тістегі жүйке талшықтарын

• Төмендегілердің қайсысы тістегі қызыл иек ауруының белгілеріне жатпайды?

- A – қызыл иектің қабынуы
- B – тісті жуғанда қанауы
- C – тістердің әлсізденуі
- D – тістің сынуы

• Төмендегілердің қайсысы газдалған сусындардың тіске тигізетін зиянын азайтпайды?

- A – кешке ішу
- B – тамақ уақытында ішу
- C – тоқтаусыз жұтып ішпеу
- D – мүлдем ішпеу

• Тіс пен қызыл иекті сау сақтау үшін тісті қандай жиілікте тазалау керек?

- A – екі күн сайын
- B – кемінде күніне екі рет
- C – аптасына бір рет
- D – күніне бір рет

• Жауаптар

Сау тістер

Негізгі

• Тістегі сары дақтың пайда болуына не әсер етеді?

- A – ауыздағы жаман иіс
- B – бактерия мен тамақ қалдықтары
- C – су ішу
- D – тіс щеткасын пайдалану

• Сары дақтың қалай алдын алуға болады?

- A – тісті тазалау
- B – жиі тамақ жеу
- C – жеміс шырынын ішу
- D – сүт ішу

• Неліктен газдалған сусындар тіске зиян?

- A – құрамындағы газ үшін
- B – құрамындағы су үшін
- C – қышқылды болғандықтан
- D – ашық түске боялғандықтан

• Қай зат тіске зиян келтірмейді?

- A – сүт
- B – лимонад
- C – кофе
- D – апельсин шырыны

Тереңдетілген

• Сары дақтардағы бактериялар тістің бірінші қай бөлігін зақымдайды?

- A – тіс қаптамасын
- B – тіс эмалін
- C – тістің түбін
- D – тістегі жүйке талшықтарын

• Төмендегілердің қайсысы тістегі қызыл иек ауруының белгілеріне жатпайды?

- A – қызыл иектің қабынуы
- B – тісті жуганда қанауы
- C – тістердің өлсізденуі
- D – тістің сынуы

• Төмендегілердің қайсысы газдалған сусындардың тіске тигізетін зиянын азайтпайды?

- A – кешке ішу
- B – тамақ уазытында ішу
- C – тоқтаусыз жұтып ішпеу
- D – мүлдем ішпеу

• Тіс пен қызыл иекті сау сақтау үшін тісті қандай жиілікте тазалау керек?

- A – екі күн сайын
- B – кемінде күніне екі рет
- C – аптасына бір рет
- D – күніне бір рет

Топтық жұмыс

1 топ. Тіс түрлері мен
құрылысы

2 топ. Тіс түрлерінің қызметі

3 топ. Тіс күтімі

- Если вы правша, то большую часть пищи Вы пережевываете на правой стороне челюсти, и наоборот, если вы левша, то на левой.